

А. П. Іваськов

БІОТОПІЧНА ПРИУРОЧЕНІСТЬ ПАВУКІВ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ М. ЧЕРНІВЦІ (УКРАЇНА)

Наведено відомості щодо стану дослідженості аранеокомплексів приміщень України. Встановлена відносна біотопічна приуроченість тих видів павуків, які характеризуються значною чисельністю у складі аранеокомплексів під'їздів, підвалів та зовнішніх стін житлових будинків м. Чернівці

Ключові слова: павуки, будівлі, біотопічна приуроченість

1. Вступ

Дослідження, про які йдеться у доповіді, належать до галузі екології. Останнє століття характеризується концентрацією населення у містах, збільшенням масштабів і ускладненням інфраструктури населених пунктів. Процеси урбанізації супроводжуються залученням до населених пунктів тварин багатьох систематичних груп. Як зазначає О.М. Богданова (2007), комплекс синантропних членистоногих справляє багатоаспектний негативний вплив на людей, оскільки певні види мають епідеміологічне значення (збудники, переносники та резервуари захворювань), медичне значення (викликають міази, справляють алергізуючий вплив), турбують людей, є шкідниками. Застосування хімічних препаратів для боротьби з шкідливими членистоногими у населених пунктах супроводжується значними матеріальними витратами, забрудненням довкілля та іншими негативними наслідками. Біологічні методи боротьби з синантропними членистоногими не розроблені. Перспективною у цьому контексті групою є павуки. Тому дослідження синантропної аранеофауни, її екологічних особливостей є актуальним.

2. Постановка проблеми

Дослідженнями останніх років встановлено видовий склад аранеокомплексів приміщень житлових будинків обласних центрів України, доведено доцільність застосування павуків з метою біоіндикації стану приміщень, виокремлено найбільш ефективні аут- та синекологічні показники. Однак, згадані дослідження стосувалися, переважно, павуків, що населяють поверхні будівель, натомість аранеокомплексам зовнішніх стін та підвалів надано значно меншої уваги. Тому доцільно є порівняти аранеокомплекси підвалів, зовнішніх стін та поверхів будівель і встановити відносну біотопічну приуроченість масових видів синантропних павуків.

3. Основна частина

3.1. Аналіз літературних джерел по темі дослідження

Донедавна відомості про павуків, що населяють

приміщення житлових будинків обласних центрів України мали фрагментарний характер, а для деяких крупних міст нашої держави – взагалі відсутні [1]. Багаторічні дослідження співробітників кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету дозволили з'ясувати видовий склад павуків, що населяють житлові будинки обласних центрів різних фізико-географічних зон України [2, 3], приміщення різного призначення у межах окремих міст [4], а також виокремити домінуючі ядра аранеокомплексів під'їздів житлових будинків обласних центрів України, встановити подібність між ними [5].

Так, у роботі [6], зазначено, що у складі аранеокомплексів житлових будинків обласних центрів України виявлено представників 107 видів із 26 родин. Авторі виділяють найбільш масові види, а також зазначають, що багато із виявлених видів знайдено в одиничних екземплярах. Найґрунтовніше досліджено аранеокомплекси Чернівців – наведено відомості про знахідку 207 видів [7]. Авторі порівняли відомості щодо видового складу павуків Чернівців у 2005-2010 рр. (на основі зібраного ними матеріалу) із відомостями щодо видового складу павуків, які населяли цю ж територію у 1930-1938 рр. (на основі публікацій румунського зоолога О. Рошки). Це дозволило зробити висновок про певні зміни видового складу аранеокомплексів. Серед можливих причин цих змін автори називають появу адвентивних видів, зміну місць існування, опис нових видів та ін. Детальніше окремі з наведених чинників розглянуто у роботі [8]. Авторі також вказують на те, що аранеокомплекси різних приміщень характеризуються відмінностями щодо видового багатства й щільності [9].

3.2. Результати досліджень

Матеріал для даного дослідження збирали протягом 2002-2012 років з підвалів, під'їздів та зовнішніх стін будівель м. Чернівці. Всього зібрано 4369 екз. павуків, з них 1730 статевозрілі (визначено до виду), в тому числі з під'їздів – 1508, зовнішніх стін – 108, підвалів – 114. Павуків фіксували та визначали за загальноприйнятими методами. Структуру домінування аранеокомплексів визначали за системою G. Stöcker, A. Bergmann

(1977). Розрахунки зроблено з урахуванням лише статевозрілих особин.

У складі досліджених аранеокомплексів м. Чернівці виявлено представників 69 видів з 18 родин; в тому числі з під'їздів – 54, зовнішніх стін – 28, підвалів – 5 видів. Видом-еудомінантом аранеокомплексів, що населяють під'їзди і підвали виявився *Pholcus phalangioides* (58 % і 73 % відповідно), тоді як у складі аранеокомплексів зовнішніх стін відносна чисельність згаданого виду виявилася значно меншою (6 %, що відповідає класу субдомінантів). Для уточнення біотопічної приуроченості застосовували індекс відносної біотопічної приуроченості (Песенко, 1982), результати обчислень якого для тих видів, які належали до домінуючих ядер аранеокомплексів хоча для однієї з категорій біотопів, наведено у таблиці.

Таблиця

Значення індекса відносної біотопічної приуроченості деяких видів павуків житлових будинків м. Чернівці

Родина	Вид	Під'їзди	Зовнішні стіни	Підвали
Agelenidae	<i>Tegenaria domestica</i> (Clerck, 1757)	-0,74	0,41	0,78
Linyphiidae	<i>Lepthyphantes leprosus</i> (Ohlert, 1865)	-0,80	0,23	0,86
Pholcidae	<i>Pholcus alticeps</i> Spassky, 1932	1	-1	-1
	<i>Pholcus phalangioides</i> (Fuesslin, 1775)	0,17	-0,80	0,15
	<i>Spermophora senoculata</i> (Duges, 1836)	1	-1	-1
Theridiidae	<i>Parasteatoda simulans</i> (Thorell, 1875)	-0,74	0,89	-1
	<i>Parasteatoda tepidariorum</i> (C. L. Koch, 1841)	-0,55	0,77	-1
	<i>Steatoda bipunctata</i> (Linnaeus, 1758)	-0,70	0,85	-1
	<i>Steatoda castanea</i> (Clerck, 1757)	0,30	0,09	-1
	<i>Steatoda grossa</i> (C. L. Koch, 1838)	0,55	-0,66	-0,43

Встановлено, що високою відносною біотопічною приуроченістю до під'їздів характеризуються: *Pholcus alticeps* і *Spermophora senoculata*; до зовнішніх стін будівель: *Parasteatoda simulans*, *P. tepidariorum* і *Steatoda bipunctata*; до підвалів: *Tegenaria domestica* і *Lepthyphantes leprosus*.

Література

1. Федоряк, М.М. О состоянии изученности пауков (Aranei) жилых и хозяйственных помещений населенных пунктов Украины [Текст] / М.М. Федоряк, С.С. Руденко; под. общ. ред. С.В. Шмалей // Фальцфейнівські читання : зб. наук. праць – Херсон : ПП Вишемирський, 2009. – С. 383–388.
2. Федоряк, М.М. Пауки (Aranei) помещений жилых домов областных центров природно-географической зоны Украинские Карпаты [Текст] / М.М. Федоряк // Экологический мониторинг и биоразнообразие. – Ишим, 2009. – Т. 4. – С. 57–60.
3. Федоряк, М.М. Попередні відомості про синантропних павуків (Araneae) обласних центрів лісостепової зони

України [Текст] / М.М. Федоряк // Матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф. «Екологія та освіта: актуальні проблеми збереження та використання природних ресурсів», 15-16 жовтня 2009. – Черкаси. – С. 254–256.

4. Федоряк, М.М. Аранеокомплекси приміщень промислових підприємств у біомоніторингових дослідженнях стану урбокосистем (на прикладі м. Чернівці) [Текст] / М.М. Федоряк, Л.В. Брушнівська, С.С. Руденко // Екологія та ноосферологія. – 2010. – Т. 21, № 1-2. – С. 27–37.
5. Федоряк, М.М. Оцінка подібності домінуючих ядер угруповань павуків приміщень обласних центрів України на основі евристичних мір і кластерного аналізу [Текст] / М.М. Федоряк // Біологічні системи. – Т. 2, Вип. №1. – Чернівці : Чернівецький національний ун-т, 2010. – С. 64–69.
6. Fedoriak, M.M. Spiders in apartment buildings of Ukraine cities [Text] / M.M. Fedoriak, E.M. Zhukovets // 18th International Congress of Arachnology : book of Abstracts / [ed. Marek Zabka], (Siedlce, Poland, 11-17 July 2010). – Siedlce : ELPIL, 2010. – P. 130-134.
7. Fedoriak, M. Spiders of Chernivtsi city (Ukraine): a comparison actual species composition and species recorded by A. Roșca (1930-1938) [Text] / M. Fedoriak, E. Zhukovets // Volumul de lucrări al simp. „Biodiversitatea și managementul insectelor din România” : Suceava, 24-25 septembrie 2010 / ed. : V. Brudea, M. Duduman, L. Rakosz. – Suceava : Editura Univ. „Ștefan cel Mare”, 2011. – p. 157– 169.
8. Федоряк, М.М. Примеры интродукции и акклиматизации пауков в урбанизированных экосистемах Украины и Беларуси или проблемы их идентификации [Текст] : мат. Межд. науч.-практ. и X зоол. конф. / М.М. Федоряк, Е.М. Жуковец; под общей ред. М. Е. Никифорова // Проблемы сохранения биол. разнообразия и использования биологических ресурсов: сб. науч. работ – Минск : «Мэджик», ИП Вараксин, 2009. – Ч. 2. – С. 178–180.
9. Федоряк, М.М. Застосування показника щільності аранеокомплексів приміщень для біоіндикації стану урбокосистем [Текст] / М.М. Федоряк, Л.В. Брушнівська // Вісник проблем біології і медицини. – 2010. – Вип. №3. – С. 91–93

БИОТОПИЧЕСКАЯ ПРИУРОЧЕННОСТЬ ПАУКОВ ЖИЛЫХ ДОМОВ Г. ЧЕРНОВЦЫ (УКРАИНА)

А. П. Иваськов

Приведены сведения о состоянии изученности аранеокомплексов помещений Украины. Установлена относительная биотопическая приуроченность видов, характеризующихся значительной численностью в составе аранеокомплексов подъездов, подвалов и наружных стен жилых домов Черновцов

Ключевые слова: пауки, строения, биотопическая приуроченность

Андрей Петрович Иваськов, магистр кафедры экологии и биомониторинга Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, тел. (050) 982-54-77, e-mail: andrey_ivas@mail.ru

HABITAT PREFERENCE OF SPIDER ASSEMBLAGES WHICH INHABIT DWELLING BUILDINGS OF CHERNIVTSI (UKRAINE)

A. Ivaskov

The article deals with the investigation of spider assemblages which inhabit buildings in Ukraine. The relative habitat preference of species, which are abundant in stairways, basements and on external walls of dwellings in Chernivtsi was established.

Keywords: spiders, buildings, habitat preference

Andriy Ivaskov, MA Department of Ecology and Biomonitoring, Chernivtsi National University, tel. (050) 982-54-77, e-mail: andrey_ivas@mail.ru